

«Estudi de barques» a sant Feliu de Guíxols. Dibuix de Jaume Pons Martí.

Mariners guixolencs, mestres d'aixa i captius dels moros

**BENET JULIÀ
I FIGUERAS**

L'aportació naval guixolenc a durant els anys del regnat de Felip V, com hem anat veient en articles anteriors, es reduí a la participació en la conquesta de Mallorca el 1715, amb un nombre indeterminat de vaixells de coberta (probablement els set de la

declaració de l'abat) i les construccions de la Drassana Reial. Però més continuada i sensible fou l'aportació humana, tant dels nadius com dels immigrants a la vila, durant tots aquells anys de mogudes guerres, sobretot en la Mediterrània.

El Marinatge

Si comencem pels anys de la Guerra de Successió, no podem aportar més

indicacions que la mort d'un guixolenc mariner, en el setge de Barcelona. Tanmateix, ja vencedor el rei Borbó, Sant Feliu participa en la citada conquesta de Mallorca amb quatre homes per llaüt. També d'aquest temps, sembla ésser la recluta de 60 homes per la fragata de Barcelona⁽¹⁾ i 14 homes més per anar a Porto Longon (Logudor?) en l'expedició de Sardenya, un xic més tard i on participaria Fco. Cornejo, "el Capitán de altobordo" que

un any més tard vindrà a recollir, en representació de l'Armada, el navili "San Bartolomé" com ja tenim descrit⁽²⁾.

L'any següent (1718) es prepara un armament a Barcelona per a la conquesta de Sicília, sota el comandament de Gaztañeta. Les nostres notes locals parlen de 15 homes d'aportació guixolencs per al "S. Bartolomé" i 61 mariners més per a l'expedició⁽³⁾ que constava de 30.000 homes repartits en 11 navilis, 10 fragates, 6 vaixells i 340 transports. La conquesta de l'illa fou ràpida, però aquesta esquadra fou derrotada per sorpresa a Cap Passaro el 22 d'agost, per l'almirall anglès Bing; aleshores quedà presoner el mateix Gaztañeta i anul·lat el poder marítim espanyol de la Mediterrània. Potser per rescabalar les pèrdues humanes hi ha l'arribada al nostre port d'una nau francesa amb "matelots" al servei del Rei,⁽⁴⁾ cosa comprensible si recordem les dificultats en què es trobava l'Administració per reclutar gent per amarinar les naus. També en una concentració tan gran d'homes com les grans embarcacions, hi obtenim dades de defuncions de forçats de fragates i mariners del "S. Bartolomé"⁽⁵⁾.

Tenim la campanya d'Escòcia del 1719 i la de Ceuta del 1720 i no trobem dades sobre nous reclutaments de guixolencs per a l'Armada, fins al moment de la varada del gran navili "Hércules" "en el qual presten s'allisten un nombre indeterminat de mariners locals" dins un conjunt de 13-14 cents homes⁽⁶⁾ segons declara un d'ells. Però dues operacions més es preparen: la primera sortirà d'Alacant amb 12 navilis i 500 transports, conduint 26.000 homes, adreçada a la conquesta d'Orà per acabar amb els actes de pirateria berbera que tan sovintejava per les nostres costes. L'expedició serà comandada pel nostre conegut Fco. Cornejo. L'altra campanya serà la presa de Nàpols amb 20 navilis i 30.000 homes sota les ordres de Clavijo. És natural que tornem a trobar mariners nostres i àdhuc la compra d'un jove guixolenc, per 6 doble i mig de les velles, per suplir-ne un que faltava als reclutadors⁽⁷⁾.

La darrera indicació marinera ens parla de la recluta de 55 mariners més, destinats al port de Barcelona l'any 1739, coincidint amb les noves accions navals contra Anglaterra⁽⁸⁾.

Els mestres d'aixa

Els mestres d'aixa guixolencs del segle XVIII formaven un modest col·lectiu, tant pel nombre, com perquè professionalment estaven molt allunyats dels seus avantpassats, perfectes constructors de nombrosos bastiments que solcaren els nostres mars, com igualment dels futurs artesans

projectistes de la nostra Marina del vuit-cents. Però així com aquests són de tothom coneguts, els d'aquesta època queden un xic apagats, tot i ésser el pont d'unió entre els constructors de la vella fórmula tipus galera i els nous, que hauran d'enfrontar-se amb els coneixements revolucionaris de l'enginyeria naval, com indicàvem a l'article anterior.

La majoria dels nostres mestres d'aixa seguien una tradició familiar; tenim en primer lloc, com a més nombrosa, la família dels Mauri (Pere-Antoni; Geroni que fou mobilitzat a la drassana de "Pasajes"⁽⁹⁾; Joan; Francisco; Miquel i Cristòfol). Segueix la dels Sentir, que procedien de Dènia (Roc; Josep; Jacob; Nicolau i Antoni). La dels Bosch (Josep i Antoni que anirà a viure a Sitges). La dels Valentí (Domingo i Nicolau). La dels Pi (Antoni i Joan). A més també hem de retre testimoniatge a Pere Patxot, Fco. Puig, M. Vives, J. Cota, Grau Rabassa, que procedia de Tossa; Geralt Ayguaviva, que acabà exercint a Mataró; Antoni Pau Remus; Fco. Barneu d'origen francès, però casat i establert a la vila (també fou un dels reclutats per les drassanes cantàbriques⁽¹⁰⁾); Sebastià Ballaria, que segurament era de la família coneguda en la centúria anterior amb el cognom de Mallaria⁽¹¹⁾.

Precisament d'aquest mestre d'aixa tenim una relació de les seves eines, cedides per la seva vídua al també mestre d'aixa guixolenc, Antoni Pi, que ens permet tenir una idea de l'utilitatge emprat per aquests artesans, que diu així⁽¹²⁾:

"Memorial de todas las barrinas ferramenta y demes ehinas de Mestre de aixa, etc... Primo todas las barrinas tant xicas com grans y los rombals...; dos destrals y dos aixas; dos planas grossas y una de xica; sis escarpas entre grossas y xicas; quatre estanel·las...; tots los ferros de calafata y llimas; quatre martells de ferro; quatre serras dos de grans y dos de xicas; una olla de ferro ab tres peus de couer alquitra; una pica de ayguera que costaba una dobla..."

Els captius

Un dels flagells que més hagueren de suportar les viles de la costa fou l'actuació dels pirates i per això les potències navals procuraven de tenir places fortes al nord d'Àfrica per poder des d'allí protegir els seus navegants. En començar el segle, Espanya tenia la població d'Orà, conquerida pel cardenal Cisneros el 1509, però recuperada altra vegada pels algerins en la nostra guerra de Successió. Segurament, l'augment de captures d'aquells anys tindria relació amb aquest fet; si a Sant Feliu, una vila petita, tenim documentats més de dues dotzenes de captius, es comprèn

la quantitat de cristians presoners que pul·lulaven per les ciutats africanes de la Mediterrània. Això, més la inseguritat de la costa i del comerç, obligà, finalment, als governants a recuperar la plaça vers el 1732, com ja tenim explicat en el capítol sobre marinatge.

En la documentació notarial hem obtingut la principal informació sobre aquell període, la qual es pot reunir en tres apartats: el primer, agrupa referències nominals dels captius; el segon, informació sobre la vida de l'esclavitud i el tercer, tràmits per l'alliberació.

Comencem per la relació de captius: l'any 1711 els pescadors Francisco Carreras, Antoni Perich i Josep Rovira, són presoners dels "moros d'Alger"⁽¹³⁾. Llurs famílies fan les gestions per deslliurar-los.

1719. Josep Llorens, mariner, fet esclau per una galiota de Tunis, on estigué fins que pogué escapar-se⁽¹⁴⁾.

1725. Tramesa d'adjutori de 100 rals de vuit (140? lliures) a l'Ordre Mercedari, per la redempció del mariner Nicolau Puig⁽¹⁵⁾.

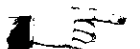
1726. En un testament se cita Benet Tomàs Co, com a esclau "dels moros"⁽¹⁶⁾.

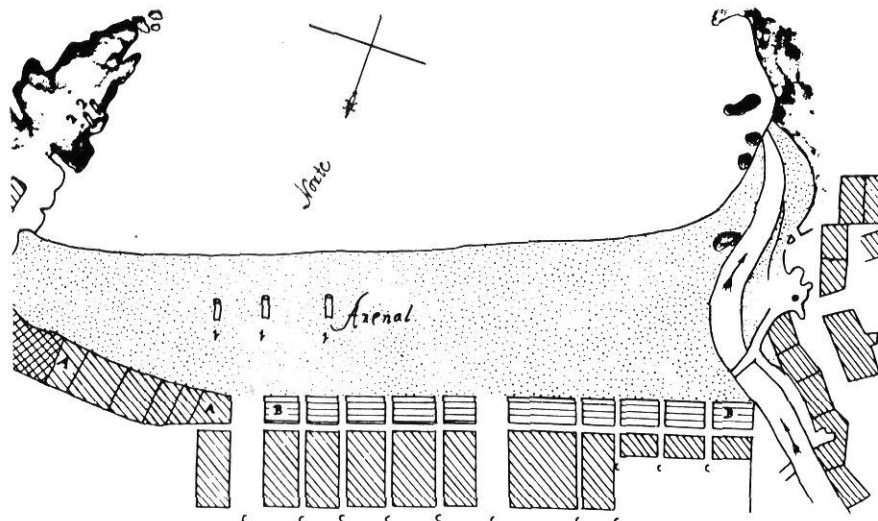
1729. Troballa en una cala deserta de Palafrugell anomenada Calella, de la barca abandonada per Joan Malaret i dos companys més, quan foren fets esclaus "dels moros"⁽¹⁷⁾.

1731. En un document és citat Josep Muntada, pescador, "avui captiu en terres de moros"⁽¹⁸⁾.

1732. Una referència colpadora pels detalls en què s'estén; el 7 de juliol, diada de St. Cristòfol, fou atacat de nit el llondro, que carregat de sal venia dels Alfacs i ocupat per Antoni Recasens com a patró, son fill Josep, Joan Carreras i son fill, Rafael Dauset, Antoni Julià, Miquel Mestres i Jaume Remus fill de l'ermità de St. Elm, perdent la vida en l'assalt el fill Carreras. A Vilanova hom informà, als declarants d'aquest escrit, que àdhuc de nit oïren els trets del combat i al Vendrell trobaren el cadàver del mariner mort que "havia escupit la mar"⁽¹⁹⁾. Acabem aquesta llista d'esclaus amb els noms de Miquel Llagostera, Vicenç Bosch, Pau Bernat (o Bernal), Antoni Dauset i Jaume Feliu⁽²⁰⁾, dels quals desconeixem l'època del seu captiveri.

La vida de la nostra gent de mar presonera dels corsaris nord-africans erala següent: portats a Tremcen o en altre centre de comerç d'esclaus, eren venuts i repartits en diversos llocs del país. El nou propietari buscava obtenir dos beneficis; d'una part, mà d'obra barata i, d'altra, un rescat més o menys important segons la personalitat capturada. La seva vida depenia de l'humor de l'amo i el seu treball

Fragment d'un croquis de sant Feliu de Guíxols de 1797.

Mariners guixolencs

segurament estaria en relació amb la possibilitat o no d'ésser alliberat. Per això el mal tracte que rebia o la pressió psicològica sobre ells, feia que alguns es fessin renegats, abraçant la religió i costums mahometans. Llavors el problema els venia si tornaven a caure en mans de cristians, com passà a Jaume Feliu, que penedit, s'enrolà en una embarcació corsària algerina, per poder escapar. Així ho explica un guixolenc, company de fatigues: *"Estant quatre anys presoner a Alger, s'allistà a un armament que's feu de tres vaixells, sota el comandament d'Axí Mustafà, turc, destinant-lo a la nau anomenada Chulac i de patró Mahomet Arxaes, on parlà d'amagat amb Feliu que també hi era com a soldat, confiant-li aquest que estava arrepentit i volia intentar alliberar-se. Als 17 dies, tres naus malteses (la St. Vicens, la St. Antoni i la St. Joan) apresaren davant de les costes de Màlaga, a la Capitana argelina, de nom*

Axi Soliman i a la Chulac, alliberant als 41 esclaus tancats en la sentina durant les hores de combat, però no acceptant a Jaume Feliu per ser renegat⁽²¹⁾. Així ho exposaren els ex-captius guixolencs Miquel Llagostera i Vicens Bosch, requerits per Josep Feliu, corder i germà de Jaume.

L'aspiració de tot pres en terres sarraïnes, era la llibertat. Això ens porta a parlar dels tràmits, ajudes i gestions per obtenir-la, els quals sempre eren pecuniaris, excepte en el cas d'evasió o nova captura en combat.

Pensem que tot esclau tenia un preu, més o menys elevat segons la categoria social sospitada. Dels documents consultats no hem pogut obtenir dades que ens confirmin llur valor. Només coneixem que com ajuda a l'alliberació de Nicolau Puig, la seva família lliurà cent rals de vuit als dipositaris del convent de Sta. Eulàlia de Barcelona, de l'ordre Mercedari⁽²²⁾;

igualmente la muller de Requesens fa un censal de 200 lliures pel mateix motiu⁽²³⁾. ¿Serien aquestes quantitats el preu aproximat de la llibertat dels nostres mariners o simplement una aportació màxima familiar, per arribar a la xifra demandada pels nord-africans?

Com veiem, si la família tenia possibilitats econòmiques, l'alliberació, encara que lentament, s'anava obtenint, però si eren pobres depenien de l'almonia que podia aconseguir-se de dues formes, una la que amb les seves fogoses prèdiques recaptaven els mateixos religiosos mercedaris i l'altra, l'adquirida pels familiars de l'exiliat que, prèvia autorització del bisbe, la suplicaven de casa en casa i de poble en poble⁽²⁴⁾.

Sembla, però, que a més d'aquestes solucions clàssiques, la filantropia i la tradició corporativa local iniciaven, mitjançant l'antic gremi o confraria de St. Elm, una ajuda econòmica als seus afiliats empresonats, de deu rals barcelonins per "germà captiu"⁽²⁵⁾. Aquest organisme, que el 1711 confirmava els seus estatuts, es cancel·la al cap de vint anys per transformar-se en confraria de N. Sra. de la Mercè, agregada a la Reial i Militar orde del mateix nom de Barcelona, que en realitat ja era la que portava el pes de les negociacions amb els sarraïns, entre elles la dels darrers sis guixolencs empresonats⁽²⁶⁾.

Finalment una altra possibilitat d'emancipar-se podria ésser amb l'estalvi obtingut pel mateix captiu, segons ens ho suggereix la nota testimonial de Joan Carreras. Explica que trobant-se esclau a l'Alger junt amb altres cristians i entre ells el jove Jaume Moragas de Tossa, aquest li donà a últims de gener cinquanta rals de vuit (70 lliures?), dins la casa que en diuen de l'Almoïna, per lliurar-los, com ho feu, al Rvt. P. Telèmaco, religiós de N. Sra. de la Mercè, (redemptor de captius cristians que es trobava a l'Alger per ordre de Santa Redempció). La quantitat serví per al rescat del dit Moragas, junt amb altres quantitats de diners que li havien encomanat altres esclaus⁽²⁷⁾.

NOTES:

- 1) Arxiu Provincial de Girona. Llibres de la Notaria de Sant Feliu de Guíxols. 1719, 17 de maig.
- 2) Vegeu la nota 20 de l'article "La drassana reial de Sant Feliu de Guíxols", *Revista de Girona* n° 111, 2^{on} trimestre 1985.
- 3) Vegi's nota 1
- 4) Not. 1719, 27 de març.
- 5) Notes de Lluís Esteva Cruañas i Not. 1739, 2 de setembre.
- 6) Not. 1736, 12 de maig.
- 7) Manual d'Acords. 1735, 4 de juliol.
- 8) A.H.M.S.F. Lligall 566.
- 9) Vegeu la nta 2 de "la drassana reial...".
- 10) Id.
- 11) Esteva Cruañas, Lluís. *La població treballadora guixolenc...* Assemblea 'Estu-

- diosos... Pub. Museu Municipal S.F.G. 1977 p. 182.
- 12) Not. 1716, 12 de setembre.
- 13) Id. 1711, 11 i 17 de maig.
- 14) Id. 1728, 26 de juliol.
- 15) Id. 1725, 17 d'agost.
- 16) Id. 1726, 15 de gener.
- 17) Id. 1729, 4 de juliol i 6 d'agost.
- 18) Id. 1731, 16 de juny i 6 d'agost.
- 19) Id. 1734, 1 de gener i 15 de juny. 1730, 10 de setembre.
- 20) Id. 1737, 10 de març.
- 21) Id.
- 22) Vegeu la nota 15.
- 23) Id. nota 20.
- 24) Rxiu Diocesà de Girona. Sec. U.reg. 277.
- 25) Vegeu la nota 14.
- 26) Not. 1731, 11 i 13 de juny.
- 27) Id. 1738, 10 de juny.

